

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

PFU-SAK NR. 082ABC/15

KLAGER A: Anne Lise Arnesen Elgesem
ADRESSE: Provst. Lassens gate 3A, 4616 Kristiansand
KLAGER B: Rådet for legeetikk
Rådet for sykepleieetikk
Lars Mehlum, senterleder v. Nasjonalt senter for
selvmordsforskning og forebygging,
Morten Horn, Nevrologisk avd. v. OUS
ADRESSE: Svein Aarseth, Legeforeningen, Pb. 1152 Sentrum, 0107 Oslo
KLAGER C: Menneskeverd v. gen. sekr. Liv Kjersti S. Thoresen
ADRESSE: Storgt. 10B, 0155 Oslo
PUBLIKASJON: NRK (Brennpunkt)
PUBLISERINGSDATO: 03.03.2015
STOFFOMRÅDE: Helse
SJANGER: Dokumentar
SØKERSTIKKORD: Selvmord
REGISTRERT: 12.03.2015 (A), 08.04.2015 (B), 09.04.2015 (C)
BEHANDLET I PFU: 25.08.2015
BEHANDLINGSTID: 163 dager
KLAGEGRUPPE: Privatperson (A), organisasjoner (B og C)
PFU-KONKLUSJON:
HENVISNING VVPL.: 4.9
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER: Informasjon om klager C finnes her:
<http://www.menneskeverd.no/om-oss/>

SAMMENDRAG:

NRK Brennpunkt sendte **tirsdag 3. mars 2015** en dokumentarfilm som fulgte en alvorlig syk kvinne til en klinikk i Sveits der hun avsluttet livet. Dokumentarfilmen het «**Den siste reisen**». Den er senere sendt i reprise og ligger også tilgjengelig i NRKs nettpiller.
<https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDDP11000315/03-03-2015>

NRKs egen omtale:

«**Hun ville slippe en langsom og smertelig død. Derfor valgte Siv Tove Pedersen (41) å reise til Sveits for å avslutte livet sitt. Før det hadde hun kjempet mot en uhelbredelig lungesykdom i sju år. I denne dokumentaren forteller vi Siv Tove Pedersens historie**».

Filmen hadde slik intro:

«I kveld forteller vi historien om Siv Tove Pedersen. En dødelig lungesykdom gjorde at hun i årevis klamret seg til livet. Så ble det for tungt. I Brennpunkt har vi fulgt Siv Tove siden i fjor sommer. Da hadde hun allerede tatt kontakt med en klinikk i Sveits og avtalt dato for den siste reisen.»

Komplett utskrift vedlagt.

KLAGEN:

Klagerne er en vanlig seer (A), Rådet for legeetikk, Rådet for sykepleieetikk, Lars Mehlum, senterleder v. Nasjonalt senter for selvmordsforskning og forebygging og Morten Horn, Nevrologisk avd. v. OUS (B) og organisasjonen Menneskeverd (C). Samtlige klager viser til punkt 4.9 i Vær Varsom-plakaten:

«Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.»

Klager As opprinnelige klage trakk inn Siv Tove Pedersens egen situasjon. Sekretariatet mente dette ikke kunne behandles, i og med at Pedersen selv hadde gitt sitt samtykke til filmproduksjonen. Det ble så avklart med klager at klagen skulle gjelde punkt 4.9 isolert. Klagen er dermed sammenfallende med klage B og C.

Klager A anfører at programmet ensidig viser Pedersens vei uten å vise til alle som har sviktet henne, fra prest, leger, sykehus, NAV osv. «Føler at det som manglet her var kjærlighet og omsorg, så greip hun tak i dette, som og var en form for omsorg.» Klageren viser til opplevelser i egen nære familie som er relevant for tema i filmen.

Klagerne B mener det foreligger brudd på punkt 4.9s andre setning fordi NRKs framstilling av Pedersens selvvalgte avslutning på livet kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger. I tillegg tar klagerne Norsk Presseforbunds egen veileder om omtale av selvmord til inntekt for sitt syn. Det anføres at varsomhetskravet i Vær Varsom-plakaten primært handler om å forebygge at mennesker som har økt risiko for å ta livet sitt kan bli påvirket til virkelig å gjøre dette etter å ha blitt eksponert for visse typer medieoppslag om selvmord. Klagerne mener den påklagede filmen kan ha en slik smitteeffekt, i det foreliggende tilfelle å ta kontakt med en dødshjelpklinikk i Sveits, eller mer generelt det å ta sitt liv i form av intravenøs overdose eller overdose tabletter.

Klagerne B viser også til at programmet romantiserer selvmord med en rekke utsagn fra deltakerne og viser dessuten til at dokumentaren ikke viser til at det finnes hjelpetiltak for mennesker som vurderer å ta sitt liv. Klagerne viser til at TV 2 i forbindelse med et program om tema brakte en nettartikkel med hele ni kontaktlenker mens den påklagede filmen ikke ble ledsaget av noe slik informasjon. Klagerne mener også det er problematisk at filmen er tilgjengelig på nett, fritt nedlastbar til alle døgnetstider.

Klagerne mener NRK har vurdert feil når ønsket om å vise en film om et aktuelt samfunnsproblem går foran hensynet både til Pedersens liv og risikoen for smitteeffekt.

Klager Cs anførsler går langs de samme linjer som klage B. «Selvmordsutsatte personer som ser dokumentaren om Siv Tove Pedersen, blir presentert for en mulig måte å ta sitt eget liv

på. Det er en klar fare for smitteeffekt når dokumentaren så ensidig fokuserer på det positive ved Siv Toves reise. «I morgen skal vi sette henne fri», som den omsorgsfulle legen hun møtte sa i dokumentaren.»

Klager C viser også til manglende informasjon – i filmen og i etterkant – om hvordan man kan få hjelp om den som ser dokumentaren selv sliter med tanker om å ta sitt eget liv. Og «[D]okumentaren trekker ikke på noe tidspunkt frem kritiske røster, stemmer som kunne gitt hovedpersonen noe alternativ, stemmer som sier noe om hva norsk helsevesen kan tilby.» Det anføres også at det ikke stilles kritiske spørsmål ved det hovedpersonen gjør. Klager C karakteriserer det som sterkt kritikkverdig.

FORSØK PÅ MINNELIG LØSNING:

Det er ikke registrert forsøk på å løse saken i minnelighet.

TILSVARSRUNDEN:

NRK har avgitt felles tilsvarende til de tre klagene. Innledningsvis opplyser NRK at Pedersen hadde tatt sin beslutning om å be om å få hjelp til å avslutte livet lenge før Brennpunktredaksjonen ble kjent med henne. Hennes søknad ble innvilget i april 2014. Pedersen døde 22. januar 2015.

Det vises fra NRKs side til at det var svært viktig at redaksjonen ikke på noen måte skulle påvirke hennes valg eller livssituasjon. NRKs kontrakt med Pedersen er vedlagt.

NRK slår fast at selv om den påklagede filmen er den første som følger en norsk borger som har tatt et slikt valg, er det det ikke mangel på informasjon om at det finnes en slik mulighet. Det vises til flere filmer, reportasjer i aviser og i bøker, omtaler som ikke har ført til klager til PFU, bortsett fra en britisk film vist på TV 2 tidligere i år. Denne filmen fikk forenklet behandling i utvalget.

NRK anfører at hensikten med å lage og vise filmen var å gi publikum et bedre innblikk i problemstillingene rundt aktiv dødshjelp. «Noen mener at dette prinsipielt sett handler om retten til en verdig død, andre mener at dette handler om å legalisere drap.»

Klagernes anførsel om smittefare avvises av NRK. «Selv om vi følger et menneske som velger å avslutte livet på en slik måte tar vi ikke dermed stilling til temaet. De kritiske røstene fikk god plass i NRKs totale dekning.» NRK mener det ville vært upassende å gi dødshjelpmotstanderne rom i direkte tilknytning til filmen. Det vises også til at noe av det siste Siv Tove Pedersen sa var «Vær så snill, respekter valget mitt».

NRK mener det ikke vil være riktig å fortie at det faktisk finnes noen få nordmenn som velger av avslutte livet sitt ved hjelp av aktiv dødshjelp og mener det verken blir flere eller færre som velger dette på bakgrunn av en enkelt film på norsk fjernsyn, men at de som grubler eller er i tvil, får et litt bedre utgangspunkt for å gjøre seg opp sin egen mening.

I sitt tilsvarende drøfter NRK selve begrepsbruken. Det anføres av Vær Varsom-plakatens punkt 4.9 handler om frykten for den akutte og uoverveide smitteeffekten. «Aktiv dødshjelp, eller assistert selvmord som mange kaller det handler om noe annet. Det er en veloverveid

handling.» Det vises til at filmen viser dette. NRK anfører at den livsavslutningen som kommer frem i filmen skiller seg fra det man vanligvis forbinder med begrepet selvmord, men aksepterer at programmet vurderes i henhold til Vær Varsom-plakatens punkt 4.9. Det anføres at begrepet bare blir brukt en gang i filmen og da av Pedersen selv, i en negativ kontekst.

Som kommentar til klagerens anførsler om manglende varsomhet mener NRK at den påklagede filmen nettopp var preget av det. I tilsvaret er det listet opp syv punkter knyttet til metodebruken og til dødsøyeblikket og etterpå. «Vi har dokumentert og vist hvordan legeassistert selvmord skjer. Men vi har bevisst unngått nærbilder av armen, ansiktet, kanylen, infusjonssettet, medikament etc.»

NRK avviser klagerens påstand om at filmen glorifiserer selvmord. Men ut fra reaksjonene redaksjonen har fått i ettertid er det knapt andre enn klagerne som har oppfattet programmet som selvmordsforherligende. Om sluttscenen der Pedersen blir ønsket god reise til sin mor anføres det at det var slik Pedersen så på sin egen død og at legens utsagn var i respekt for Pedersens eget livssyn.

Om manglende informasjon om hjelp ved selvmordsfare anføres det at dette ikke er en film om selvmord i klassisk forstand, men en film om aktiv dødshjelp. NRK mener seerne er i stand til å skille mellom disse. Det anføres at det ikke er lett å finne fagfolk som skulle kunne gi bedre informasjon og at de mest aktive på området er uttalte motstandere av dødshjelp.

Det vises ellers, med en rekke lenker, til debatten i NRKs egne kanaler i etterkant av visningen av filmen.

Klager A er sjokkert over NRKs tilsvaret. Hun er redd assistert selvmord også kan bli tillatt i Norge og at Norge kan bli et «avrettingshjem». Hun anfører også at når man først valgte å vise denne filmen, kunne man godt også vist dødsøyeblikket, liket og kista. Nå ble, slik klager A ser det, bare det positive vist.

Klagerne B opprettholder klagen. De fastholder innledningsvis i tilsvaret at det verken medisinsk eller presseetisk finnes belegg for å hevde at assistert selvmord er noe annet enn selvmord. De mener derfor at man ikke kan vurdere den påklagede filmen på annen måte enn om det hadde handlet om et «vanlig» selvmord.

Klagerne B anfører videre at det synes som om NRK bygger sitt tilsvaret på en myte om at selvmord kommer som lyn fra klar himmel, som en impulshandling. Videre mener klagerne B at NRK viser mangel på psykologisk innsikt og rolleforståelse når det henvises til Pedersens skriftlige samtykke til deltagelse i dokumentaren. «Det er problematisk at det ikke ble forsøkt satt inn ressurser av ulik art for å hindre selvmordsprosessen i å gå videre.» Det anføres at NRKs handlemåte kan ha vært i strid med Strl §§ 236, 387.

Klagerne mener NRK prosederer teknikaliteter med hensyn til framstilling av metoder og selve dødsøyeblikket. «Det avgjørende er ikke hva NRK har utelatt, men hva de har inkludert. De har åpenbart inkludert så mye at den som overveier selvmord hos Lifecircle vil ha fått et godt og positivt inntrykk av hvordan det foregikk og eventuelt hentet inspirasjon til eget selvmord.»

Det understrekes i tilsvaret at det som etterlyses er vinkling og problematisering som kunne kastet lys over Pedersens situasjon, alternativene og avgrensning til andre selvmordsutsatte mennesker – en nyansering av det faktiske bildet.

Klager C er enig med klagerne B med hensyn til definisjon av begrepet selvmord og mener det her er snakk om «legeassistert selvmord», noe NRK «ikke synes å ta inn over seg». Klager C mener ellers NRK i sitt tilsvare viser liten forståelse for hva slags hjelp selvmordsutsatte personer trenger og viser til at det finnes flere organisasjoner og profesjoner som kan stille opp i slik sammenheng.

NRK gjentar i all hovedsak tidligere argumenter i sitt siste tilsvare. Det anføres igjen at det man ønsket var å lage en dokumentar om et viktig samfunnsspørsmål som diskuteres bredt både blant helsepersonell og blant folk flest. Og videre: «Vi kunne ikke lage en ærlig dokumentar om problemstillingen uten å vise hvordan det faktisk foregår. Vi viste hvor omfattende prosessen er i forkant, vi viste hvor mange vanskelige vurderinger Siv Tove Pedersen måtte gjøre underveis. Hvis vi ikke hadde gått inn i disse detaljene, hadde vi ikke laget en ærlig dokumentar.»

Redaksjonen avviser at dokumentaren har gitt noen oppskrift som folk ikke kan finne selv og mener også at folk kan reflektere over temaet selv. «Vi mener at det er vår rolle som dokumentarredaksjon å gi publikum beretninger som gir et godt grunnlag for meningsdannelse og refleksjon om i vanskelige spørsmål. Vi mener at filmen om Siv Tove Pedersen gir publikum mye tankegodt. Noen vil oppleve at filmen gir dem argumenter for aktiv dødshjelp, andre opplever det motsatte.»

